

Προς μια Εθνική Στρατηγική για τα Δάση

(Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας)

Περισσότερες λεπτομέρειες επί του καλέσματος

A. Γιατί μια Εθνική Στρατηγική για τα Δάση;

Η Ελλάδα, πολύ κοντά στην επέτειο των 200 χρόνων από την κήρυξη του Ελληνικού Κράτους, έχει φτάσει σε υψηλόποσοστό δασοκάλυψης σε σχέση με το παρελθόν με δάση, στα περισσότερων των οποίων εφαρμόζεται αειφορική διαχείριση για δεκαετίες και τα οποία κυρίως μπορούν να προσφέρουν πληθώρα υπηρεσιών, από ξυλεία κατασκευών και τρόφιμα υψηλής διατροφικής αξίας έως άυλες υπηρεσίες όπως η δέσμευση του διοξειδίου του άνθρακα, η παραγωγή και η διήθηση του νερού. Κατόρθωσε, επίσης, από τη δεκαετία του 1920 με συστηματική και στοχευμένη εργασία, ιδιαίτερα της Δασικής Υπηρεσίας, να διευθετήσει ζημιογόνους ορεινούς χειμάρρους με αποτέλεσμα την αποτροπή της διάβρωσης, της μεταφοράς φερτών υλών και ως εκ τούτου τον σημαντικό περιορισμό των πλημμυρών σε χαμηλότερες ζώνες.

Αν και η εικόνα των ορεινών περιοχών το 2021 θα είναι τελείως διαφορετική από αυτή του 1821 όπου κυριαρχούσαν αραιά και διασπασμένα δάση, οι προκλήσεις δεν σταματούν. Η διασφάλιση της παρουσίας και προστασίας δασών σε μια εποχή με επιδεινούμενο για αυτά κλίμα, η ανάγκη συνεχούς αειφορικής διαχείρισής τους για την παραγωγή ξυλιδίων και μη ξυλιδίων προϊόντων, η σημασία τους για τη διασφάλιση επαρκούς και ποιοτικού νερού, η διατήρηση της βιοποικιλότητας τους, η συγκράτηση του ορεινού και ημιορεινού πληθυσμού και η ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών είναι μόνο μερικές από αυτές. Η ανάγκη ο δασικός χώρος να συμβάλλει σε επιπλέον δραστηριότητες, όπως η διατήρηση μιας εύρωστης εκτατικής κτηνοτροφίας, η παροχή αναψυχικών δραστηριοτήτων, η αναγνώριση της σημασίας των περιαστικών δασών και του αστικού πράσινου (πάρκα και άλση), για τους πολίτες των αστικών περιοχών, η δυνατότητα των δασών να τιθασεύσουν πλημμύρες και τέλος η τεράστια ικανότητά τους να δεσμεύουν άνθρακα συμπληρώνουν την εικόνα των θεμάτων με τα οποία έρχονται όλο και πιο συχνά αντιμέτωποι όσοι πρέπει να πάρουν αποφάσεις για την αειφορική διαχείριση των δασών για τις επόμενες δεκαετίες. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να ενταχθούν και οι αναμενόμενες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως η αυξημένη συχνότητα, ένταση και έκταση δασικών πυρκαγιών και η εισβολή ξενικών ειδών, οι οποίες επιβάλλουν σχεδιασμό και διαχείριση εστιασμένους στην πρόληψη και δευτερευόντως στην καταστολή και αποκατάσταση.

Όμως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα δάση ήταν και είναι ακόμη και σήμερα διαχρονικό πεδίο αντιπαραθέσεων, αφού εκχερσώσεις, καταπατήσεις, αυθαιρεσίες, διαμάχες σε σχέση με τη χρήση τα έχουν καταστήσει τομέα που θέτει καθυστερήσεις στην ανάπτυξη, παρά τη βοήθιά. Οι αντιπαραθέσεις δεν είναι κοινωνικά ουδέτερες, η Εθνική Στρατηγική για τα Δάση, όμως, πρέπει να τις αποκαταστήσει και να είναι κοινωνικά ισότιμη.

Σήμερα, βρισκόμαστε στο σημείο που καλούμαστε να διαμορφώσουμε ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης της χώρας, που δεν θα στηρίζεται στη σπατάλη των φυσικών πόρων. Η Πολιτεία, οφείλει να εξασφαλίζει το δικαίωμα όλων των πολιτών στις οικοσυστημικές υπηρεσίες και να επενδύει στην αειφορική παροχή τους. Η περιβαλλοντική πολιτική των επόμενων δεκαετιών οφείλει να θέσει τις βάσεις, ώστε να μειωθούν οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, ενώ παράλληλα οφείλει να προστατέψει την κοινωνική πλειοψηφία από την ανάληψη του κόστους υποβάθμισης του περιβάλλοντος, είτε λόγω της επιδείνωσης των συνθηκών ζωής της, είτε λόγω του εκτοπισμού παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι τα θέματα αυτά μπορούν να αντιμετωπιστούν συντεταγμένα μόνο μέσω της κατάρτισης μιας εθνικής στρατηγικής για τα δάση, δηλαδή μια μακροχρόνιας συμφωνίας της κοινωνίας πάνω σε αρχές και στόχους που είναι εναρμονισμένες και ενσωματώνονται οριζόντια σε όλες τις υπόλοιπες κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές της χώρας, ενώ συμβάλλουν και στον αναπτυξιακό της σχεδιασμό. Μια τέτοια συμφωνία οφείλει να είναι κοινωνικά δίκαιη, να έχει ευρεία αποδοχή και νομιμοποίηση, και να είναι δηλαδή αποτέλεσμα μιας αναλυτικής, διαυγούς και δημοκρατικής διαδικασίας. Πολύ δε περισσότερο όταν ουσιαστικά το αντικείμενο είναι η διαχείριση περισσότερης από τη μισή έκταση της χώρας. Συνοπτικά, η Εθνική Στρατηγική για τα Δάση¹ (στο εξής ΕΣΔ) στην περίπτωση της Ελλάδας:

- ✓ Θα διατυπώσει μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για τα δάση που θα εξασφαλίζει την αειφορική τους διαχείριση και την προστασία των αξιών και των υπηρεσιών που παρέχουν σήμερα, αλλά και μελλοντικά.

¹ Με τον όρο «Δάση» νοούνται οι φυσικές περιοχές που περιγράφονται στο άρθρο 3 παράγραφοι 1 έως και 5 του Ν. 998/79, όπως ισχύει

- ✓ Θα προσδιορίσει τις ευκαιρίες και προκλήσεις για τα δάση υπό το πρίσμα του διεθνούς και ευρωπαϊκού ρυθμιστικού πλαισίου, παγκοσμίων δεσμεύσεων και προκλήσεων και για αυτές θα αναπτύξει στρατηγικές επιλογές και κατευθύνσεις διαχείρισης σε συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα.
- ✓ Θα απαντήσει στις ανάγκες και απαιτήσεις της κοινωνίας και θα προσδιορίζει το ρόλο και το πλαίσιο δράσης όσων σχετίζονται με την προστασία και διαχείριση των δασών και των αποδεκτών των υπηρεσιών τους με γνώμονα την έρευνα και την καινοτομία.
- ✓ Θα καθορίσει το αναγκαίο θεσμικό πλαίσιο, αλλά και τους μηχανισμούς διακυβέρνησης του τομέα θέτοντας προτεραιότητες για το άμεσο μέλλον των δασικών πόρων της χώρας, την απασχόληση στα δάση και τη συμβολή τους στην ανάπτυξη της χώρας.

Η προσπάθεια για μια Εθνική Στρατηγική για τα Δάση δεν είναι η πρώτη. Προηγήθηκε αντίστοιχη πρωτοβουλία την περίοδο 1983-1985 η οποία κατέληξε σε μια ολοκληρωμένη πρόταση 25ετούς διάρκειας που όμως δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Είναι δε ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι παρότι η “Μελέτη Στρατηγικής για την ανάπτυξη της Ελληνικής δασοπονίας και ξυλοπονίας” συντάχθηκε σε μια εποχή με διαφορετικά μέσα και προτεραιότητες, παραταύτα είχε όραμα και στοχοθεσία. Αυτή η έλλειψη υλοποίησης της εθνικής στρατηγικής για τα δάση περιόρισε την ανάπτυξη στο χώρο και μεγέθυνε τις αντιπαραθέσεις. Η διαδικασία κύρωσης των δασικών χαρτών έφερε στο φως χρόνια θέματα της ελληνικής υπαίθρου, τα οποία η ελληνική Πολιτεία προσπαθεί να αντιμετωπίσει με σειρά ρυθμίσεων.

B. Τα Ελληνικά δάση: μια ιστορία αλληλεπίδρασης φύσης και πολιτισμού

Η Ελλάδα, παρά την αντίθετη εντύπωση που κυριαρχεί σε μεγάλο μέρος του αστικού της πληθυσμού και των επισκεπτών της που συνήθως γνωρίζουν τις πιο ξηρές και με χαμηλή και αραιή ξυλώδη βλάστηση περιοχές της, είναι μια χώρα με αρκετά πλούσια σε δάση. Δάση που συχνά δεν μοιάζουν με τα πυκνά σκοτεινά δάση της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, αλλά είναι δάση «ανοιχτά» και ξηροθερμικά, σμιλεμένα από την ανθρώπινη παρουσία αιώνων και προσαρμοσμένα στο μεσογειακό κλίμα. Είναι δάση με δέντρα μικρότερου ύψους που μεγαλώνουν πιο αργά (αν και υπάρχουν πολλές εξαιρέσεις), συχνά με πολλά και διαφορετικά είδη δέντρων, τα οποία συμβάλλουν με την υψηλότερη βιοποικιλότητα τους στην ανθεκτικότητα αυτών των οικοσυστημάτων.

Η βιοποικιλότητα των Ελληνικών δασών γίνεται με την πρώτη ματιά αντιληπτή από την ποικιλομορφία των δασικών τοπίων και των δασικών οικοσυστημάτων, που εξαπλώνονται από την παράκτια μέχρι και την αλπική ζώνη. Τα δάση της Ελλάδας μπορεί περιβάλλουν λιβάδια, εκτάσεις όπου επικρατούν βραχύδεις σχηματισμοί, χωριά, κοιλάδες αλλά και συχνά αναμιγνύονται με καλλιέργειες. Αποτελούν δηλαδή κυρίαρχο ή ουσιώδες τμήμα των ποικιλόμορφων μεσογειακών τοπίων καθώς και των ορεινών τοπίων της χώρας. Γι αυτό και φιλοξενούν 6.500 είδη και υποείδη χλωρίδας, εκ των οποίων πάνω από 20% είναι ενδημικά, εμφανίζονται δηλαδή αποκλειστικά στην Ελλάδα. Η λίστα των πουλιών της χώρας περιλαμβάνει 454 είδη πουλιών και συνολικά τετραψήφιο αριθμό ειδών πανίδας (ψάρια, αμφίβια, ερπετά, θηλαστικά και ασπόνδυλα).

Σύμφωνα με την απογραφή δασών που ολοκληρώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80, το 65% της έκτασης της χώρας καλύπτεται από δασικού εν γένει χαρακτήρα εκτάσεις. Ένα άλλο χαρακτηριστικό πρωτιάς που έχει η Ελλάδα είναι ότι συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών δασών, σχεδόν το 80%, είναι δημόσια, χαρακτηριστικό που ευνόησε περαιτέρω τη διαχρονική προστασία και την αειφορία τους. Γι αυτό, άλλωστε, και οι πρώτες προστατευόμενες περιοχές θεσμοθετήθηκαν από τη Δασική Νομοθεσία, ήτοι Εθνικοί Δρυμοί, Αισθητικά Δάση και Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης και γι' αυτό και το μεγαλύτερο ποσοστό των προστατευόμενων περιοχών της χώρας συνίσταται σε δάση. Αυτό επίσης επέτρεψε και την ένταξη σχετικά μεγάλων περιοχών στο δίκτυο Natura 2000, κάτι πολύ σημαντικό για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προώθηση της αειφορικής διαχείρισης των φυσικών πόρων.

Η σημερινή εικόνα των Ελληνικών δασών μπορεί να χαρακτηριστεί από την έντονη διαφοροποίηση της παρουσίας τους μεταξύ των ορεινών-ημιορεινών (ψυχρόβια και φυλλοβόλα δάση) και των πεδινών-παράκτιων περιοχών (μεσογειακά δάση). Οι ορεινές και ημιορεινές περιοχές παρουσιάζουν υψηλή δασοκάλυψη που συχνά καλύπτει συνεχόμενα μεγάλες εκτάσεις σε αντίθεση με τις πεδινές και παράκτιες περιοχές, όπου τα δάση καλύπτουν πολύ μικρότερο ποσοστό και είναι κατακερματισμένα. Το δίπολο αυτό είναι αποτέλεσμα μιας σύνθετης πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής διαδικασίας που οδήγησε στη μετακίνηση του πληθυσμού στις πεδινές και παράκτιες περιοχές και την εγκατάλειψη μεγάλων εκτάσεων από τις αγροτικές τους χρήσεις στα ορεινά. Η συγκέντρωση του πληθυσμού, αλλά και των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων στις πεδινές και παράκτιες περιοχές προκάλεσε την εντατικοποίηση των αστικών, αγροτικών και άλλων παραγωγικών χρήσεων σε βάρος τόσο των δασών αλλά και άλλων φυσικών οικοσυστημάτων, με κυριότερους τους υγρότοπους.

Τα ορεινά δάση χαρακτηρίζονται από την κατά χώρο επέκτασή τους στις εκτάσεις που εγκαταλείφθηκαν από τις αγροτικές τους χρήσεις, αλλά και τη βελτίωση της κατάστασης των υφιστάμενων δασών από οικολογική και οικονομική άποψη. Σε αυτά συνέβαλλε αποφασιστικά η προστασία και η οργάνωση της διαχείρισής τους από τη Δασική Υπηρεσία, κυρίως από τη δεκαετία του 1920 και μετά. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή του εκτεταμένου προγράμματος αντιμετώπισης των χειμαρρικών και πλημμυρικών φαινομένων στον ορεινό χώρο, που σε αρκετές περιπτώσεις συμπεριελάμβανε μεγάλης έκτασης αναδασώσεις και άλλα δασοτεχνικά έργα, τα οποία υλοποιήθηκαν επίσης από τη Δασική Υπηρεσία. Η σημασία των έργων αυτών είναι πολύ μεγάλη γιατί σταθεροποίησαν τα εδάφη σε πολλές ορεινές περιοχές, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις εμπλουτισμού των υπόγειων υδροφορέων και συνέβαλαν στη διάσωση ορεινών οικισμών και επέτρεψαν την ανάπτυξη ιδιαίτερα ελκυστικών και πλούσιων σε είδη παραποτάμιων δασών που ενίσχυσαν ακόμα περισσότερο την αντιπλημμυρική δράση των παραπάνω έργων.

Η σταθεροποίηση των ορεινών εδαφών διευκόλυνε την παραγωγική αξιοποίηση αρκετών από αυτά για τη δασοπονία, την εκτατική κτηνοτροφία και τον ορεινό τουρισμό με συνέπεια τη διατήρηση εστιών οικονομικής ανάπτυξης στα ορεινά. Ταυτόχρονα μείωσε σημαντικά και κατά τόπους εξάλειψε τις υλικές καταστροφές στα πεδινά από τις πλημμύρες και την παράσυρση φερτών υλών. Να επισημανθεί ότι οι αρχές και ο εφαρμοζόμενος σχεδιασμός διαχείρισης των δασών που θεσπίστηκαν το 1965 είχαν ιδιαίτερα πρωτοποριακά στοιχεία για την εποχή τους και με μακροπρόθεσμο αιεφορικό ορίζοντα. Αυτό επέτρεψε οι δασοπονικές μελέτες βάσει των οποίων διαχειρίζονται τα δάση να είναι δόκιμες μέχρι πρόσφατα, αλλά την τελευταία περίοδο έχουν ξεπεραστεί εξαιτίας της τεχνολογικής εξέλιξης και των νέων φυσικών – οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών. Το ΥΠΕΝ συγκρότησε το Δεκέμβριο του 2017 σχετική Ομάδα Εργασίας που εξετάζει συνολικά τις προδιαγραφές σύνταξης δασοπονικών διαχειριστικών μελετών ώστε να ενσωματωθούν οι τρέχουσες και μελλοντικές ανάγκες και προκλήσεις.

Τα Ελληνικά δάση κατά μέσο όρο είναι λιγότερο παραγωγικά από αυτά της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, ωστόσο η φυσική δασοπονία στην οποία βασίζεται η διαχείρισή τους έχει δημιουργήσει τις προϋποθέσεις παραγωγής τεχνικής ξυλείας υψηλής αξίας και κυρίως έχει διαχειριστεί τα δάση ώστε να μπορούν να προσφέρουν πληθώρα άλλων υπηρεσιών ώστε να είναι ανθεκτικά απέναντι στην κλιματική αλλαγή. Παρόλα αυτά, αν και η έκταση των δασών αυξάνει, όπως και τα ξυλώδη προϊόντα που έχουν διπλασιαστεί, τελικά η αξία της εν δυνάμει διαθέσιμης ξυλείας σε κάθε δάσος παραμένει πρακτικά η ίδια από το 2004. Ενδεχομένως αυτό να οφείλεται στην έλλειψη δασοπονικών διαχειριστικών μελετών στα περισσότερα ελληνικά δάση, που συνδέεται με το γεγονός ότι περίπου τα ¾ της ξυλώδους παραγωγής είναι χαμηλής οικονομικής αξίας (καυσόξυλα), ενώ η ποσότητα της ξυλείας που προορίζεται για πριστή παραμένει σταθερή την τελευταία 15ετία. Ενδεχομένως, επίσης, να συνδέεται και με τις τάσεις της ελληνικής αγοράς που προτιμά τεχνική ξυλεία από το εξωτερικό και καυσόξυλα από Ελλάδα. Η ζήτηση, άλλωστε, για καυσόξυλα τον καιρό της κρίσης έχει αυξηθεί κατακόρυφα και οι δασικές υπηρεσίες προσπαθούν να ανταπεξέλθουν σε όσο το δυνατόν περισσότερα αιτήματα παραδασόβιων πληθυσμών². Εκτός των ξυλωδών προϊόντων, η ζήτηση έχει αυξηθεί και στα Μη Ξηλώδη Δασικά Προϊόντα (ΜΞΔΠ), δηλαδή προϊόντα κυρίως εδώδιμα (φυτά, μανιτάρια, μέλι κ.λπ.), αλλά και φυτά ή μέρη φυτών προς χρήση στη φαρμακευτική, στην αρωματοποιία, στη διακόσμηση κ.λπ. Σημαντική είναι, επίσης, η ζήτηση γιαθηραματικά είδη της χώρας μέσω της κυνηγετικής δραστηριότητας.

Τα λιβαδικά οικοσυστήματα, δηλαδή τα ποολίβαδα, θαμνολίβαδα και δασολίβαδα (συχνά αποκαλούμενα δασικές εκτάσεις) δεν είχαν διαχρονικά συστηματική και αιεφορική διαχείριση, αλλά διαχειρίζονταν μάλλον ευκαιριακά και εμπειρικά, με αποτέλεσμα τη συχνή εμφάνιση αναίτιων αντιθέσεων με τις υπόλοιπες παραγωγικές διαδικασίες. Το 2017 ήταν χρονιά ορόσημο, αφού θεσμοθετήθηκαν για πρώτη φορά διαδικασίες και προδιαγραφές για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων Διαχειριστικών Σχεδίων Βόσκησης. Σήμερα είναι ζητούμενο η ορθή εφαρμογή τους, όπως είναι ζητούμενο ο συντονισμός της διαχείρισης των λιβαδιών με τη διαχείριση των δασών. Οι λόγοι είναι πολλοί, ενδεικτικά αναφέρονται η δυναμική της βλάστησης και η ύπαρξη πληθώρας ειδών, ιδιαίτερα της πανίδας, που απαιτεί τόσο δασικά όσο και λιβαδικά ενδιαιτήματα, αλλά και η διαφορετική επίδραση που έχουν στη διαχείριση των υδατικών πόρων.

Τα δάση συνοδεύονται επίσης από σημαντικές πολιτισμικές αξίες. Υπάρχουν δάση ιερά, συνδεδεμένα με θρησκευτικές παραδόσεις, τοπικά έθιμα, διαχειριστικές πρακτικές προσαρμοσμένες στην μικρή κλίμακα της κοινότητας, δάση αναπόσπαστα στοιχεία ιστορικών τοπίων και δάση που είναι συνδεδεμένα με τη σύγχρονη ιστορία ή αποτελούν σημαντικούς χώρους αναψυχής για τους κατοίκους των γύρω περιοχών.

Από τα παραπάνω γίνεται εμφανές ότι η ΕΣΔ δεν μπορεί παρά να καλύψει το σύνολο των δασών της χώρας, μιας και αποτελούν έναν ενιαίο χώρο από οικολογική, οικονομική και κοινωνική άποψη.

Γ. Φυσικό και κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο: υφιστάμενη κατάσταση και τάσεις

Η Εθνική Στρατηγική για τα Δάση (ΕΣΔ) χρειάζεται να αναπτυχθεί σε μια χρονική συγκυρία όπου είναι απαραίτητη η οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας, μέσω της ενεργοποίησης όλων των παραγωγικών της τομέων. Τα Δάση μπορούν να συμβάλλουν στο 1% του ΑΕΠ της χώρας και η Εθνική Στρατηγική για τα Δάση θα ισχυροποιήσει αυτό το στόχο.

Βρισκόμαστε, όμως, και σε μια χρονική συγκυρία όπου οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής έχουν αρχίσει να γίνονται περισσότερο από εμφανείς σε όλες τις περιοχές του πλανήτη, ιδιαίτερα σε αυτές με Μεσογειακό κλίμα. Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή, τα δάση αναμένονται να πληγούν πολλαπλά μέσω της έντασης των δυσμενών συνθηκών που βιώνονται ήδη και που προμηνύεται ότι θα ενταθούν περαιτέρω. Ωστόσο, στο πλαίσιο της ΕΣΔ, τα φαινόμενα αυτά είναι σκόπιμο να αξιολογηθούν σε όλα τα δασικά οικοσυστήματα (από των υψηλών δασών μέχρι τα βραχώδη). Επισημαίνονται εδώ οι ιδιαίτερα σοβαρές και άμεσες επιπτώσεις που μπορεί να έχουν οι κλιματικές αλλαγές στην εκτατική κτηνοτροφία, αλλά και στα προϊόντα που εξαρτώνται από αυτή. Επιπτώσεις θα υπάρξουν επίσης και σε όλες τις δευτερεύουσες καρπώσεις, όπως η αναψυχή και ο τουρισμός ή η παραγωγή Μη Ξυλωδών Δασικών Προϊόντων.

Για την Ελλάδα, όπως και για τις υπόλοιπες Μεσογειακές χώρες, σοβαρή απειλή για τα δάση και τις υπηρεσίες που παρέχουν αποτελούν οι δασικές πυρκαγιές και κυρίως οι μεγαπυρκαγιές. Αν και η φωτιά αποτελεί συστατικό στοιχείο των μεσογειακών οικοσυστημάτων, τα τελευταία χρόνια οι πυρκαγιές έχουν αυξηθεί σε ένταση και έκταση. Αυτό οφείλεται πιθανότατα στα πιο συχνά περιστατικά ξηρασίας τα οποία επιτείνουν υφιστάμενους κινδύνους, όπως η άφθονη καύσιμη ύλη συχνά λόγω εγκατάλειψης της ενεργούς διαχείρισής τους. Αυξανόμενοι είναι και οι κίνδυνοι από βιοτικούς παράγοντες (πχ. έντομα και μύκητες) για παρόμοιους λόγους που συνδέονται με τη ξηρασία, αλλά και την παγκοσμιοποίηση μέσω της εξάπλωσης των εισβλητικών οργανισμών. Η κλιματική αλλαγή αναμένεται να δημιουργήσει ευνοϊκές προϋποθέσεις τόσο για την εμφάνιση νέων απειλών, αλλά και τη συχνότερη και εντονότερη εμφάνιση των ήδη γνωστών. Οι παραπάνω κίνδυνοι πρέπει να αντιμετωπιστούν με μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό, εστιάζοντας στην πρόληψη, την προετοιμασία και την έγκαιρη προειδοποίηση.

Στο κοινωνικό-οικονομικό πεδίο, παρουσιάζονται σοβαρά αρνητικά στοιχεία, αλλά και αρκετά θετικά. Τον τόνο δίνει η οικονομική κρίση που επέβαλλε τη μείωση των δημόσιων επενδύσεων. Άλλα προβλήματα που προέκυψαν ήταν η στρόφη του δημοσίου τομέα σε περισσότερο διοικητικές-γραφειοκρατικές εργασίες απομακρύνοντας τη Δασική Υπηρεσία από τον παραγωγικό της ρόλο, αλλά και η χαλαρότερη σύνδεσή με τις τοπικές κοινότητες καθώς και η έλλειψη δομών ολοκληρωμένης και συμμετοχικής διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητάς του.

Όσον αφορά την απασχόληση τα στοιχεία είναι εξίσου ενδιαφέροντα: Συγκρίνοντας το μέσο κόστος των εργαζομένων στις δασικές βιομηχανίες της Ελλάδας με αυτό των Μεσογειακών Κρατών Μελών της ΕΕ των 15 για την τελευταία 15ετία, η Ελλάδα έχει το χαμηλότερο κόστος. Δεν ήταν όμως αρκετό για να επιβιώσει ο κλάδος, αφού δασικές βιομηχανίες έκλεισαν και το συνολικό προσωπικό σε δασοκομία και βιομηχανία έχει ελαττωθεί κατά 15% μετά την κρίση. Είναι ελπιδοφόρο, όμως, ότι η παραγωγικότητα παραμένει η ίδια από το 2004, ενώ νέοι άνθρωποι αρχίζουν να εισέρχονται δυναμικότερα στο χώρο σε σχέση με το παρελθόν.

Στα θετικά πρέπει να αποτυπωθούν τρεις μεγάλες θεσμοθετήσεις της χώρας των τελευταίων δυο ετών. Η πρώτη χρονολογικά είναι η κύρωση των δασικών χαρτών στο 32% της χώρας, προσφέροντας ένα σημαντικό εργαλείο ανάπτυξης, αφού πλέον η προστασία και αξιοποίηση των φυσικών πόρων είναι ορισμένη και θεσμικά και χωρικά. Με αυτόν τον τρόπο απελευθερώνεται και επιταχύνεται η δυνάμενη επενδυτική και αναπτυξιακή δραστηριότητα με μειωμένους χρόνους αδειοδότησης. Ταυτόχρονα, απελευθερώνονται και οι δασικές υπηρεσίες από ογκώδη γραφειοκρατία που λειτουργούσε εις βάρος της διαχείρισης και ανάδειξης αυτών, αλλά και εις βάρος της τοπικής ανάπτυξης και απασχόλησης.

Ακολούθησε η θεσμοθέτηση ενός ορθολογικού συστήματος διαχείρισης των βοσκόμενων γαιών (των γαιών δηλαδή που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για βόσκηση ζώων που διαχειρίζονται ως λιβαδικές μονάδες) εφαρμόζοντας τις ίδιες αρχές με τη δασική διαχείριση, δηλαδή την αειφορική χρήση των πόρων της χώρας. Η τρίτη θεσμοθέτηση που είναι και η πλέον πρόσφατη, αφορά την εξασφάλιση της προστασίας και ανάπτυξης όλων των προστατευόμενων περιοχών του ευρωπαϊκού δικτύου NATURA2000, η οποία συνοδεύεται από μια στρατηγική δέσμη δράσεων που έχουν ως στόχο την ουσιαστική διατήρηση και διαχείριση των περιοχών αυτών.

Ακολουθούν οι προθέσεις εκσυγχρονισμού του πλαισίου διαχείρισης των δασών, η διευρυνόμενη αναγνώριση της οικονομικής σημασίας των Μη Ξυλωδών Δασικών Προϊόντων και των άυλων υπηρεσιών των δασικών οικοσυστημάτων και επίσης η αύξηση του ενδιαφέροντος αρκετών νέων ανθρώπων να ασχοληθούν με παραγωγικές δραστηριότητες στον χώρο αυτό. Σημαντική είναι επίσης η αύξηση της γνώσης πάνω στη δομή και τις λειτουργίες των οικοσυστημάτων, αλλά κυρίως οι επιτυχίες στην υιοθέτηση καλών πρακτικών στη διαχείριση των φυσικών οικοσυστημάτων και της

βιοποικιλότητας με άμεσο όφελος για τις τοπικές κοινωνίες. Στα θετικά της περιόδου πρέπει επίσης να εγγραφεί η διαχρονικά δασοπολιτική επιλογή της αειφορικής διαχείρισης των δασών. Ήταν αυτή η πολιτική που επιτρέπει σήμερα στη Δασική Υπηρεσία να ρευστοποιεί μέρος του ξυλώδους κεφαλαίου για την ικανοποίηση των αναγκών θέρμανσης ευάλωτων τμημάτων της κοινωνίας, χωρίς να διακινδυνεύσει την παραγωγικότητα και την οικολογική σταθερότητα των δασών μας.

Το διεθνές περιβάλλον, από την άλλη παρουσιάζει μια πιο θετική εικόνα. Ο τομέας των δασών προσελκύει όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθώς μπορεί να συμβάλλει τόσο στην άμβλυση επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή, όσο και στον μετριασμό της και μάλιστα με χαμηλό κόστος και χωρίς επιπτώσεις στην κοινωνία. Η συμβολή στην άμβλυση των επιπτώσεων αφορά κυρίως ρυθμιστικές λειτουργίες για το κλίμα, προστασία εδαφών, υδατική οικονομία, βιοποικιλότητα και παροχή τροφίμων. Ο μετριασμός σχετίζεται με την ικανότητα των δασικών οικοσυστημάτων να δεσμεύουν μεγάλες ποσότητες άνθρακα και να τις ταμιεύουν για δεκαετίες ή και αιώνες. Η ταμίευση δεν αφορά μόνο το ξύλο, αλλά και το δασικό έδαφος, καθώς όλο και περισσότερες έρευνες δείχνουν ότι τα δασικά εδάφη μπορούν να διακρατήσουν ιδιαίτερα μεγάλες ποσότητες άνθρακα για πολλά έτη και έτσι να συνεισφέρουν εξίσου αποτελεσματικά με άλλες πολιτικές μείωσης εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Από το 2021 και μετά, ο τομέας των χρήσεων γης, αλλαγών χρήσεων γης και δασοπονίας (LULUCF) αποτελεί μέρος της ευρωπαϊκής προσπάθειας μετριασμού εκπομπών, με την Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά να δεσμεύεται με κανόνα μηδενικού ισοζυγίου στον τομέα αυτό.

Στη ανατολική Μεσόγειο ωστόσο, οι πιέσεις και οι απειλές προς τα δάση αυξάνονται. Τα λίγα δάση της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής αντιμετωπίζουν μεγάλες πιέσεις μιας και σε κάποιες από τις χώρες της περιοχής το ξύλο αποτελεί ακόμη το κύριο καύσιμο για οικιακές ανάγκες, ενώ και η οικιστική πίεση απειλεί σημαντικά τα περιαστικά δάση και το αστικό πράσινο. Η κλιματική αλλαγή αναμένεται να επιδεινώσει κι άλλο την κατάσταση, παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονται, κάτι που εκτός από περιβαλλοντικές, θα έχει και σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις.

Το ξύλο ως υλικό γνωρίζει μια περίοδο ακμής. Οι διεθνείς τάσεις στη χρήση «φυσικών» και «πράσινων» υλικών ωθούν ώστε αυτές να έχουν μηδενικό ή θετικό αποτύπωμα άνθρακα, δηλαδή όχι μόνο να αποτρέπουν τις εκπομπές άνθρακα, αλλά και να συμβάλλουν στη μεγιστοποίηση της δέσμευσης του. Έτσι η χρήση ξύλου στις κατασκευές γνωρίζει μια νέα άνθηση, χάρη και στις καινοτομίες στη συντήρηση και στην κατασκευή. Εκτεταμένη είναι επίσης η έρευνα για την υποκατάσταση υλικών που προέρχονται από ορυκτά καύσιμα με αυτά από ξύλο και η επιμήκυνση της χρήσης των ξύλινων στοιχείων μέσω επανάχρησης. Η Ελλάδα δε διαθέτει ακόμη ολοκληρωμένη πολιτική επενδύσεων σε δημόσιες δομές και στοχευμένης ενίσχυσης του ιδιωτικού τομέα στον τομέα της τεχνολογίας ξύλου και συναφών προϊόντων.

Σημαντική ανάπτυξη γνωρίζουν επίσης οι τομείς των ΜΞΔΠ και της αγροδασοπονίας. Δυστυχώς, για αυτά τα δασικά προϊόντα δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία σχετικά με τις παραγόμενες ποσότητες τους, ούτε πιστοποιημένα αειφορικά συστήματα διαχείρισής τους (ειδικά για τις μέλισσες και ιδιαίτερα στις νησιωτικές περιοχές). Η Ελλάδα έχει πολύ καλές προοπτικές στον τομέα αυτό λόγω της βιοποικιλότητας των δασών με την προϋπόθεση ότι θα καταστρώσει αξιόπιστη μακροπρόθεσμη πολιτική που θα έχει θεσμική κατοχύρωση και οικονομική στήριξη.

Σε ό,τι αφορά την αγροδασοπονία, η Ελλάδα διαθέτει μια μεγάλη ποικιλία «αγροδασικών τοπίων», που αφορούν ανθρωπογενή φυσικά οικοσυστήματα με ποικιλία χρήσεων γης σε μικρή κλίμακα κυρίως παραδοσιακού γεωργοκτηνοτροφικού χαρακτήρα. Μετη βοήθεια της σύγχρονης επιστημονικής γνώσης, τα τοπία αυτά συμβάλλουν ήδη στην παραγωγή ξυλείας και αγροτικών προϊόντων υψηλής ποιότητας, προσφέροντας ταυτόχρονα πολύτιμες υπηρεσίες οικοσυστήματος. Ο τομέας θεωρείται όμως ότι έχει ακόμη μεγαλύτερες προοπτικές σε επίπεδο κοινωνικό, επιχειρησιακό και οικονομικό.

Σταθερή πορεία, τέλος, έχει και ο τομέας της θηραματικής οικονομίας μέσω της δραστηριοποίησης στα ελληνικά δάση 180.000 περίπου κυνηγών ανά έτος με σημαντικά οφέλη για την εθνική, περιφερειακή και τοπική οικονομία. Στην Ελλάδα επιτρέπεται η θήρα 31 πουλιών και 5 θηλαστικών. Τα είδη αυτά στην πλειονότητά τους απαντώνται στα δασικά οικοσυστήματα και η χάραξη στρατηγικής για τα δάση θα συμβάλλει στην αειφόρο παροχή τους. Η διαχείριση, επίσης, των διαφόρων θηραματικών ειδών, είτε μέσω της κυνηγετικής δραστηριότητας, είτε μέσω άλλων διαχειριστικών πρακτικών, μπορεί να συμβάλλει στη μείωση των εξωτερικών επιδράσεων που μπορεί να έχουν αυτά σε εκτάσεις μη δασικού χαρακτήρα (βλ. ζημιές αγριόχοιρων στην αγροτική οικονομία).

Η πρόσκληση για συμμετοχή στη διαμόρφωση της Εθνικής Στρατηγικής, πέρα από τους θεσμικούς παράγοντες, αφορά όλους, από επαγγελματίες του χώρου και επιστήμονες ως τους απλούς πολίτες, τους λάτρεις της φύσης και όλους όσους με οποιονδήποτε τρόπο επηρεάζουν ή επηρεάζονται από την κατάσταση των δασών.